

KÜLFÖLDI SZEMLE.

A SRASSBURGI EGYETEMI ÉS ORSZÁGOS KÖNYVTÁR.

DR. GYALUI FARKASTÓL.¹

Az európai könyvtárak egyik legújabbikáról, legfényesebbikéről, a német könyvtárak gyöngyéről, a strassburgi új egyetemi és országos könyvtárról kívánok e sorokban részletesebben beszámolni. E könyvtárt mintaszerű berendezése, fényes palotája bámulat tárgyává teszik mindenki előtt. Könyvtári szakkal foglalkozó ember igazi elragadtatással nézi végig a könyvtári szaktudományok által kívánt legújabb és legtökéletesebb berendezését, mely egyesíti magában a hasznost, a czélszerűt a széppel. A könyvtár története pedig, a mily sötéten kezdődik, csata zajában, tüzes bombák vészthozó pusztítása közben, oly kiengesztelően és lelkesítően végződik. A háború által elpusztított régi könyvtár helyén egy lelkes férfi kérére szavára megmozdul egész Németország, meg a művelt világ s adományokból, a német birodalom áldozatkészségéből csakhamar hatalmas, fényes könyvtári palota emelkedik, olyan, melynek cso-

¹ Az alább következő tanulmány részlet, egyik fejezet a szerzőnek jelenleg sajtó alatt levő nagyobb művéből. Ez év tavaszán és nyarán a szerzőt a vallás- és közoktatásügyi miniszter külföldi tanulmányútra küldte, a könyvtárak és azok berendezésének, igazgatásának tanulmányozására. A szerző tanulmányozta *Németország, Svájc, Franciaország, Anglia, Belgium, Hollandia és Ausztria* legnevezetesebb könyvtárait és tanulmány utjáról egy terjedelmes művet irt, melynek az új strassburgi könyvtárról szóló részét közöljük. Ez a rész azért is érdekes, mert tudvalevőleg, a strassburgi könyvtár ez időszertint Európa legszebb és legmodernebb könyvtára, mely újjáalapításának negyedszázados évfordulóját éppen az idén érte meg. Gyalui Farkas dr. művét megjelenésekor *Wlassics Gyula* dr., vallás- és közoktatásügyi miniszternek ajánlja, ki az ajánlást igen szívélyesen elfogadta és megengedte. Szerk.

dájára járnak és a szép új könyvtárban sokkal több könyv van, mint az előbbi ócska épületben volt: a főnixsz meséje ez . . .

A francia-német háború alatt győzelmesen előre haladó német csapatok 1870 augusztus 11-ikén jelentek meg a strassburgi vár előtt. A vár parancsnoka *Uhrich*, arra a fölszólításra, hogy adja föl az erősséget, különben bombázni fogják Strassburgot, határozottan elutasító választ adott. Augusztus 23-ikán tábori ütegekkel kezdte lőni a várost a német ostromló sereg, augusztus 24-ike és 25-ike közt való éjszakán pedig nehéz várágyúkkal folytatták a város bombázását. Az első éjjel egy gyújtógránát az úgynevezett »új templomot«, a hajdani dominikánus templomot találta s az épület a strassburgiak kétségbeesésére, az egész művelt világ fájdalmára leégett. Hogy miért keltett épen e templom pusztulása oly nagy sajnálkozást, oka az, hogy nagy hajójában két igen becses könyvtár volt elhelyezve és mindkettő a szó szoros értelmében porrá égett.

Az új templom a strassburgi *városi könyvtár*nak és a protestáns *szeminárium* könyvtárának adott helyiséget. Mindkét könyvtárnak közös olvasóterme és közös bejárata, lépcsőháza volt a templomban.

A szeminárium könyvtára, melyet a XVI-ik század óta e helyen őriztek, a kisebb és kevésbbé becses könyvtár volt. 1531-ben alapította Sturmecki *Sturm* János; 1621-ben a strassburgi régi gimnáziumot egyetemmé alakították át s e könyvtárt az egyetem hivatalos könyvtárának jelentették ki. A XVII. és XVIII. század alatt több tudós könyvhagyatéka által jelentékenyen gyarapodott. A régi német egyetem megszüntetése után a francia köztársaság rendeletéből, a mely »an IX. 30 Floréal«-ban (1801 május 30.) kelt, a könyvtárt a protestáns szemináriumnak adták, minthogy a szemináriumot tekintették minden tekintetben az egyetem örökösének. E század folyamán is több tudós hagyatéka, részint könyvtáraik megvásárlása által a könyvtár jelentékeny terjedelművé növekedett. A folyó vásárlásoknál különösen a hittani és filologiai irodalomra fektettek súlyt. Egész sereg pótolhatatlan kézírata és nyomtatványa is volt e könyvtárnak. Különösen becses volt egy 500 kötetbe kötött, kötetenként átlag 30 darabot tartalmazó theologiai röpiratgyűjtemény a XVI. és XVII. századból.

A városi könyvtár sokkal fiatalabb volt ugyan, de mégis

becsesebb. *Schöpflin* strassburgi történetíró és régiségtudós 1765-ben több mint 10,000 kötetből álló könyvtárát az egyetemnek ajánlotta föl. Az a különös dolog történt erre, hogy az egyetem nem fogadta el ezt a szép ajándékot, azzal az indokolással, hogy nincs módja e könyvtár fejlesztésére és műveinek pótlására. Schöpflin erre a furcsa határozatra a város tanácsának adta könyvtárát, kikötvén a saját részére életfogytiglan tartó használati jogát, a legkevesebbet, a mit kérhetett. Öt évvel később meghalt az ajándékozó és 1771 október végén a Schöpflin-féle könyvtárt, 11,425 kötettel, a közönség részére megnyitották. A könyvtár főleg történelmi tárgyú művekből állott. Nehány év múlva egy *Silbermann* nevű híres orgonaépítő gazdag könyvtárát és kézirat-gyűjteményét a városi könyvtárnak adományozta. Óriási gyarapodásban részesült a könyvtár a francia forradalom alatt, mikor is a könyvtár vezetője *Oberlin*, a főlösztatott kolostorok, apátságok könyvtárait, a jezsuita kollegium és a katolikus szeminárium könyvtárait a város részére megszerezte, miáltal több mint 100,000 kötet érkezett a már meglevő könyvekhez. Az így megszorított könyvtárt egyik helyiségből a másikba tették át, végül a régi dominikánus-templomba, a templomkarban helyezték el.

Ez évszázad folyamán is jelentékenyen gyarapították a könyvtárt. Egyik legfontosabb gyarapodása *Breu* geografus könyvtára volt, melyet tulajdonosa végrendeletben hagyományozott. A restauráció alatt a szeminárium visszakapta a maga 30.000 kötetét, mégis a városi könyvtár ekkor már 200,000 kötetre szaporodott. A természettudományi szakot kivéve, melyet csak az utóbbi időben kezdtek gyarapítani, mindenik szak, de különösen a német és francia történetírás bőségesen képviselve volt. Különösen nagy és pótolhatatlan veszteség érte a tudományos világot a 8000 számot tartalmazó ősnymtatvány- és kézirat-gyűjtemény elpusztulása által.

A gyűjtemény gyöngye a hohenburgi apátnő (1170.) *Hortus Deliciarum-kódexe* volt, egy hatalmas ívrétű kötet mintegy 600 pergamen-levélből, majdnem mindenik lapján ragyogó byzantín színezési móddal festett képpel, az akkori tudás encziklopédiája, mely főként a középkor építkezésére és viseletére vonatkozó igen becses adatokat tartalmazott. Részben ismertették ugyan e művet, egy pár képét ki is adták színes nyomásban, de ez vajmi kevésé

pótolja e nagyhirű mű elpusztulását. Ezenkívül egész sereg becsesnél becsesebb kézirat: Strassburg városának középkori szabályrendeletei, *Gutenberg* és *Dritzehn* periratai, több mint 500 inkunabulum *Fust*, *Mentelin* és *Schöffler* könyvnyomtató műhelyéből stb. pusztult el. A városi könyvtárral egybekötött régiséggyűjtemény a könyvtárhoz képest kevésbé becses volt, mindazonáltal több igen értékes tárgyat tartalmazott.

A szóban lévő két könyvtár egy igazgatás alatt állott, legutolsó főkönyvtárosa 1865 óta *Saum* főkönyvtárnok volt. A sors csodálatos szeszélye, hogy e régi német egyetem helyére fölállított francia akadémia könyvtára, *Hausmann* szerint egy elhanyagolt könyvtár 40,000 kötettel, az akadémia régi épületében teljesen épen maradt.

Önként fölmerül a kérdés, hogy nem lehetett volna-e a strassburgi két egyesített becses könyvtár könyvkincsének legdrágább darabjait előre biztonságba helyezni? És itt nem habozom a legszigorúbb kárhoztatással szólni arról a végzetes hanyagságról és gondatlanságról, melylyel a könyvtár személyzete, első sorban az igazgatója, e nehéz napokon viselkedett. *Semmi* sem menti előttünk azt a rövidlátást és könnyelműséget, hogy bár csak a könyvtár legbecsesebb kézirateit, ha mind nem, legalább *nehányat* előre nem mentették, biztos helyre nem tették. Hogy előre nem lehetett látni a város ostromát, az nem mentség, hisz Stuttgart, München könyvtárainak igazgatósága, bár e városok sokkal távolabb fekszenek a határtól, megtették a szükséges biztonsági intézkedéseket. A *donaueschingeni* könyvtár, melynek főkönyvtárosa akkor a strassburgi könyvtár jelenlegi igazgatója volt, becsesebb darabjait Svájcba vitette, sőt magában Strassburgban is más hivatalok a maguk okmányait biztonságba helyezték. A két könyvtár igazgatója figyelmeztette a város polgármesterét a könyvtár veszedelmére, ámde a polgármester annyira el volt foglalva egyéb főbenjáró dolgaival, hogy a könyvtárost későbbre biztatta. Ezzel azonban a könyvtár igazgatója nem tette meg, véleményünk szerint, a kötelességét, hiában mentegeti őt *Hausmann* általunk is felhasznált művében azzal, hogy: vajjon akárhova vitette volna a becses könyveket, biztos lett volna-e az a hely? Feleletünk erre: ki kellett volna válogatnia a legbecsesebb unikumokat és nedvesség ellen védő takarók között ládába téve *elűsat-*

hatta volna valahol. És ha egyebet nem ment meg, csupán a *Hortus deliciarumot*, szolgálatot tett volna a tudománynak és kötelességet teljesített volna, de még ezt sem tette. Nagy és végzetes bűnét legföllebb az magyarázza meg, bár nem menti előtünk, hogy a francia császári kormányzat oly annyira bürokratikus vala, hogy a közép és kisebb hivatalnokoknak semmi fontosabb ügyben semmi kezdeményezést nem engedett. A könyvtári szakot azonban — ez az eset is bizonyítja, — épenséggel nem lehet és nem szabad bürokratikus lánczokba verni.

A leégett könyvtárak helyébe újat létesíteni, ez úgy a francia, mint a német nemzet tudósai körében rögtön fölmerült. 1870 augusztus 31-ikén *Zeller* tanár, a strassburgi akadémia rektora írásban *Brame* francia közoktatásügyi miniszterhez fordult, kérve, hogy mindent megtehessen a könyvtár helyreállítása érdekében. E levélben *Zeller* egyuttal reámutat a francia miniszteriumokban heverő könyvekre, többnyire köteles példányokra, továbbá a nagyobb állami könyvtárak másodpéldányaira, valamint arra, hogy francia írók és könyvkiadók műveiket és kiadványaikat ajándékozhatják, hogy ez úton létesítsék az új könyvtár alapjait. Megpendíti azt az igen helyes eszmét is, hogy vajjon nem kellene és lehetne a francziával barátságos viszonyban élő nemzetekhez fordulni, melyek bizonyára szívesen bekötöznék a francia tudományon ütött sebet. A miniszter válaszában teljesen érthető fölháborodással szól az ostromló ellenségről és igéri, hogy mindent meg fog tenni a könyvtár újjáteremtése érdekében. Az események azonban tudvalevőleg másként ütöttek ki Strassburg sorsára nézve: a város Németországé lön. Német részről 1870 október 5-én, pár nappal azután, hogy Strassburg megadta magát, kezdte meg működését *Barack Károly Ágost dr.*, az a férfiú, a ki csodálatos lelkesedéssel és kitartással, méltó fényes sikerrel vezette mindvégig az új könyvtár megállapításának nehéz munkáját. Ő az, a ki megindítja a könyvtár újjáalapításának mozgalmát, melyet nemzeti érzésének egész erejével, részvétével vesz magára az egész német nemzet s a művelt világ. Csoda-e, ha a siker oly páratlanul fényes volt?

A *Barack* munkájának kezdetben valóban óriási nehézségei voltak. Október 5-én, a háború kellős közepén, levelet intézett *Halmhoz*, a müncheni könyvtár igazgatójához és *Stälinhez*, a stuttgarti könyvtár igazgatójához, előadván tervét, hogy gyűjtés

által ismét új könyvtárt létesítsen a súlyos megpróbáltatáson átment város részére. Nehány nap múlva mindkettőjüktől megkapta a választ, hogy szívük szerint gondolkodik Barack, sőt Halm még a levél érkezése előtt, meg lévén győződve arról, hogy Strassburgban okvetlen *kell* az elpusztított könyvtár helyett újnak létesülnie, engedélyt kért a bajor miniszteriumtól, hogy a könyvtár nagyszámú ősnymtatvány-dublettjeit rögtön odaadhassa, mihelyt az újjáalakítás munkája megkezdődik.

Erre Barack, mint róla Hausmann csakugyan találóan írja, szinte *érthetetlen*, megfoghatatlan bizalommal hozzá kezd terve megvalósításához. Strassburgba utazik október 11-ikén, ott a városi hatóság örömmel üdvözli tervét, de kijelenti, hogy lehetetlen most helyet adnia az érkező könyvek részére, a középületek részben szétvannak rombolva, részben más czélokra lefoglalva. Nincs más mód, mint az, hogy az adományokat előbb Németország különböző városaiban helyezték el, míg a békét megkötik és akkor alkalmas helyiségről gondoskodhatnak.

Barack egyúttal Németország számos szakemberéhez fordult, megkérdezve őket, nem vennének-e részt egy nyilvános fölhívásban. E tárgyalás eredményre vezetett és 1870 október 30-ikán, 600 példányban szétküldi Barack a meleg hangon megfogalmazott fölhívást, melyet 49 tekintélyes egyén, köztük 39 könyvtárnak, 6 könyvkereskedő, a müncheni tudományos akadémia elnöke, *Liebig* és a nürnbergi múzeum két direktora írtak alá. A rövid felhívás aláírói a nemzeti érzésre hivatkozva, »bizalomteljesen fordulnak minden némethez, különösen pedig a könyvtárak előjáróihoz és tulajdonosaihoz, a tudósokhoz, szerzőkhöz, könyvkiadókhöz, antikváriusokhoz, egyetemekhez, academicákhoz és más tudós társaságokhoz és tudományos egyesületekhez, ezzel a sürgős kéréssel: »segítsenek alkalmas könyvek vagy pénz adományozása által Strassburgban egy könyvtárt létesíteni. Egyúttal kijelentik, hogy készek az adományokat elfogadni és azoknak rendeltetésük helyére való elszállításáról, a béke helyreállítása és alkalmas helyiségek létesítése után gondoskodni«. A fölhívást valamennyi tekintélyesebb német lap közölte és eredménye valóban minden várakozást felülmúlt. November 12-ikén már 72 gyűjtőt nyertek meg, 47 gyűjtőhelyen. *Vilmos* császár a saját *kézikönyvtárából* 4000 kötet *duplumot* adományozott, a német államok legelőkelőbbjei, hercegek,

fejedelmek, követték e szép példát. 1871 januárban Barack a német könyvkiadókhöz külön felhívást bocsátott ki és a könyvkereskedők egylete legmelegebben ajánlotta a tagoknak jóindulatába az ügyet.

Valóban jellemző a német könyvkiadók önzetlenségére, hogy 1871 augusztusig több mint 300 czég tett ígéretet arra, hogy kiadványaiból adományozni fog és ezek közül mintegy kétszázan összes kiadványaikat rendelkezésre bocsátották, sőt akadtak olyanok is, kik kijelentették — így *Braumüller* Bécsben — hogy jövőre is a könyvtárnak adományozzák mindenik kiadványukat. Londonból Trübner könyvkiadó kijelentette, hogy összes kiadványának egy példányát a könyvtárnak adja, késznek nyilatkozott arra, hogy angol és skót társaihoz fölhívást bocsát ki s a gyűjtésre Észak-Amerikában is mozgalmat indit. Tényleg Angliában bizottságot alakított, melyben *Carlyle* és *Müller* Miksa is tevékeny részt vettek. Amerikában pedig *Muckle* ezredes vezette a gyűjtést, mely szakadatlanul folyt Európa minden államában. Ennek a hatalmas szervezkedésnek, igen természetesen az eredménye is nagy volt. 1872 októberig 1673-an adtak adományokat, vagy bejelentették, hogy adnak, 421 helyről és pedig 293 helyről Németországban, 192 Európa más részeiből, 17 helyről Észak-Amerikában, 2 Dél-Amerikában, 4 Indiában, 1 Chinában. Az adományok is nagyszerűek voltak. A német nagy könyvkiadó czégek, mint *Cotta* Stuttgartban és Augsburgban, *Brockhaus* Lipésében, 1000 kötetre menő adományokat is küldtek egyszerre, a könyvtárak ezerekre menő duplumokat küldtek, így a königsbergi egyetemi könyvtár egymaga mintegy 15,000 duplumot bocsátott a strassburgi ujonnan létesítendő könyvtár rendelkezésére.

Arról is gondoskodtak az adományozók, hogy a könyvtár értékes és ritka, régi művekhez jusson. *Heilbronn*, *Trier* és *Schweinfurth* városok egész sereg ősnyomtatványt ajándékoztak, maga Schweinfurth városa 100 kötetnél többet küldött és becses kéziratokat is. Kelet-Indiában élő németek keleti kéziratokat küldtek: szóval, megkapó és megindító példáját látjuk e könyvtár újjáteremtésénél az emberi humanizmusnak, melynek áldozatkészsége a háború által a tudományon ütött sebet, a mennyire lehetett csakugyan meggyógyította.

Igen fontos és helyes intézkedése volt Baracknak az, a mi nélkül nagy könyvtárt alapítani lehetetlen; gondoskodott arról, hogy egész

könyvtárakat, szakemberek szakkönyvtárát megvásárolja a kormány. Így mindenek előtt megvásároltatta *Heitz* strassburgi elhunyt könyvkereskedőnek elszászi művekben gazdag, 27,503 számból álló könyvtárát, közte 1818 kézirattal. Az első két évben még több igen nevezetes könyvvásárlás sikerült. *Wangerow* heidelbergi jogi könyvgyűjteménye, *Block* weszfáli lelkész gazdag theologiai könyvtára, *Böcking* bonni tanár nagy könyvgyűjteménye a humanisták és a reformátorok korából, *Uhland* hagyatékából számos mű az ó-német irodalomról a strassburgi könyvtaré lón. 1872-ben *Goldstücker* Londonban elhalt tanárnak igen nevezetes könyvtárát vették meg, mely 2302 számban majdnem minden, a szanszkrit filológiára és az indiai régiségtudományokra vonatkozó művet magában foglalt.

Csakis így történhetett meg az, hogy 1872 tavaszán, mikor az ujon alapított Vilmos-császár-egyetemet Strassburgban megnyitották, a könyvtár, melyhez a régi akadémiai könyvtárt is csatolták, 200,000 kötetből, közte több mint 120,000 kötet ajándékból állott. A könyvtárak történetében ez az eset, egy könyvtárnak ilyen rohamos szaporodása és megnövekedése, egyszerűen páratlan. Rendkívül érdekes az a nagy munka, melyet Baracknak végeznie kellett, a könyvtár személyzetével együtt, hogy a duplumok összehalmozódását kikerüljék. Az adományok, a kiadók jegyzékeit és a könyvtárba olvasztandó akadémiai könyvtár katalógusát át kellett nézni és így összeválogatni a műveket. A duplumokat illetőleg azt a helyes eljárást követték, hogy duplumokat, melyekről kilátásuk volt, hogy főként régi művekért cserébe adhatják, elfogadtak; megemlítendő az a gyöngéd figyelmesség is, hogy a könyvkiadók, antikváriusok jegyzékeiből legutóljára válogattak, hogy ne vegyék túlságosan igénybe áldozatkészségüket. Barack óriási munka terhét vette magára és hogy erre ideje jutott, az *Fürstenberg* fejedelem érdeme is, a ki udvari könyvtárnokának törekvését pártolta és melegen támogatta.

Hosszas tárgyalások folytak a könyvtár jogi helyzetéről, végre számos nehézség és küzdelmek között azt határozták, hogy a könyvtár egyetemi és országos könyvtár (Universitäts u. Landesbibliothek) legyen. Ilyenformán legjobban biztosíthatják jövőjét és a város, leégett könyvtáraért, mégis csak nyilvános nagy könyvtárt kap cserében.

Az 1871 június 14-iki törvény Németországban elrendelte többek közt azt, hogy Elzász-Lotharingiában a bombázás által az ingóságokban és ingatlanokban okozott kárt az állam a kár teljes mértékében megtérítse.

A kár összegét a városi könyvtárért 600,000 márkában állapította meg a kormány, illetve ekkora összeget kínáltak kárpótlásul Strassburg városának és a város törvényhatósága azt el is fogadta. A szeminárium könyvtáráért 400,000 márkát ajánlottak föl, ez összeget is elfogadták, de vita támadt a körül, hogy ez összeg egészen az egyetemet illeti-e, mint a szeminárium örökösét? Végre 1878-ban egyezséggel oldották meg a vitás kérdést; a följánlott összegből 160,000 márkát, mint könyvtáralapot kivettek s ezt az összeget a könyvtárnak adták, alkalmi vásárlások, nevezetesen egész könyvtárak vásárlására, különösen értékes kéziratok megszerzésére, általában arra, hogy megvásárolhassanak olyan műveket, melyekre a könyvtár folyó jövedelméből nem telnék. Azok a könyvek, melyeket ebből az alapból vásároltak, a *Thomas-stift* tulajdonát képezik. A *Szt.-Tamás-alapítvány* egy középkorból eredő, ma is fennálló, kizárólag egyházi és iskolai célokra használható alap, mely mint ilyen, az egyetemmel is kapcsolatban áll és önállóan intézi ügyeit, kebeléből választott igazgatósággal. Az elkülönített könyvtári alapból vásárolt könyveket azonban a strassburgi országos és egyetemi könyvtár helyiségében tartják és kezelik.

Mikor a strassburgi egyetem 1872 májusban megkezdte munkáját, a könyvtár már javában működött, ügyeit saját igazgatóságán kívül egy könyvtári bizottság intézte és ugyanazon év elején már olvasótermet nyitott, 400 folyóirattal.

1872 június 19-ikén császári rendelettel megkapta egy nyilvános intézet minden jogát, legkivált a jogi személy jellegét. Nem sokára a könyvtár szabályzatát is kibocsátották. Megjegyzendő, hogy a könyvtárnak teljesen önálló igazgatósága van, mely egyenesen a miniszterium alá van rendelve. Köteles példányt kap minden Elzász-Lotharingiában készült nyomtatványból.

Azon a napon, melyről a könyvtár alapító oklevelét keltezték, kinevezték Barack udvari könyvtárnokot, e könyvtár alapítóját s vezetőjét, az új intézet császári főkönyvtárnokának, rendes egyetemi tanári jelleggel. Valóban meg is érdemelte, valamint megérdemelte később kapott kitüntetését, a titkos tanácsosi címet.

Hogy a könyvtárt sikerült megalapítani, ezt voltaképen csak fele-munkának tekintette Barack. A könyvtárt ugyanis »ideiglenesen« egy régi kastélyba helyezték el, *Rohan-Soubise* hercegnek, Strassburg hajdani bibornok-érsekének kastélyába, mely 1871-ben, mikor a könyvtárt odahelyezték, nagyon is elhanyagolt állapotban volt. Az ideiglenes állapot majdnem negyedszázadig tartott. Hosszas fáradozás után sikerült elérni, hogy a törvényhozás 1889 februárban új könyvtár építését mondta ki. Kidolgoztak olyan tervet, mely szerint az új épület 1.130,000 kötetet foglalhat magában s ennek költségeit 1.116,000 márkára számították. Ezzel egyidejűleg azt is tanulmány tárgyává tették, hogy nem volna-e elegendő olyan épület, mely 981,000 márkába kerülne és mintegy 850,000 kötetet foglalhatna magában. Ez utóbbi tervet fogadták el. A végleges terv kidolgozását a kormány *Hartel* és *Neckelmann* építészekre bízta. Az építésre a miniszterium építési osztálya ügyelt föl. Neckelmann tanár, építész az összes művészi ékítést (oszlopokat, szobrokat) tervezte és kivitelét vezette. 1889 májusában fogtak hozzá a könyvtár építéséhez és 1894 őszén fejezték azt be. Az épület azonban jóval többbe került, mint a mennyire előirányozták. Ugyanis az épület összes költségei az építészek tiszteletdíjával és az építési fölügyelet, vezetés költségeivel 1.411,000 márkába kerültek. Ez összeg igazán olcsó ár, mert a 60,200 köbméternyi beépített terület köbméterének költsége 24 márka 50 fillért tesz ki. A berendezési költség a vas-könyvszekrényekkel együtt 285,000 márkába került.

Nem fejezhetjük be a könyvtár történetéről szóló adatainkat a nélkül, hogy még egy érdekes és jellemző tényről ne említsünk. Az a nemzeti és politikai ellentét, mely a hetvenes években még oly éles volt a városi lakosság és az új politikai hatóságok közt, az új könyvtár alapítása közben is kitört s majdnem megzavarta az új könyvtár részére a gyűjtést. Ugyanis 1872 áprilisban a város által kiküldött bizottság az elpusztított városi könyvtár helyreállítására fölhívásokat becsátott ki. Természetes, hogy ebből nagy zavar keletkezett, némely helyen a gyűjtést beszüntették, egyéb kellemetlenkedések is történtek; azonban *Barack* tapintatossága ezt a bajt is elhárította. A városi könyvtárt, talán inkább politikai érzések rugóiból, létesítették és különösen elzászi tárgyú művekkel gazdagították.¹

¹ Ez a városi könyvtár jelenleg 49,101 számból áll, 109,682 kötettel

Mint hogy e könyvtárban is sok becses munka van és a közönség által könnyen hozzáférhető, végre is nyereségnek mondhatjuk a város részére könyvkincsét, mely azonban mégis csak egyesítendő volna a strassburgi országos és egyetemi nagy könyvtárral.

Addig is, míg az országos és egyetemi könyvtárnak új palotát sikerült kieszközölni, a könyvtár gyarapítására rendkívüli figyelmet és gondot fordítottak. 1872-ben 42,000 márkát vettek föl a költségvetésbe rendes könyvvásárlásokra, egy-két év múlva évi 36,000 márkát állapítottak meg, 1879-től 1893/94-ig 55,000 márkára, azóta 56,800 márkára emelték föl ezt a tételt.

Ezenkívül az 1874 december 25-iki törvény Elzász-Lotharingia 1875. évi kiadásairól 150,000 márka alapítványi összeget rendelt a strassburgi új könyvtárnak.

De még ezenfölül 1876-ig, rendkívüli kiadások czimén évenként mintegy 40,000 márkát kapott a könyvtár, a következő két évben 35,000 márkát, 1879-ben 23,000-et, aztán 1880 és 1881-ben 8000-et, majd 5000-et 1893/94-ig, csak ezóta szűnt meg a rendkívüli segély. Így persze lehetségessé vált egész könyvgyűjtemények megvásárlása. Megvették a strassburgi könyvtár számára *Menke* filologiai könyvtárát, *Menzelnek* újabb irodalmi műveket tartalmazó könyvgyűjteményét, *Poggendorf* természettani könyveit, *Wittenek* a Dante-irodalmat tartalmazó könyvtárát, *Rödigernek* szemitikáit, *Stahl* filologiai és történeti tárgyú könyvtárát, *Baum* és *Reuss* theologiai könyvtárát, *Schauenburg* báró elzászi műveket tartalmazó könyvgyűjteményét és még egy egész sereg könyvgyűjteményt a legkülönbözőbb szakokból. Csakis az ilyen szakgyűjteményekből összeállított könyvtár tartalmazza az igazi tudományos működést lehetővé tevő könyveket, mert világos, hogy egy szaktudós, a ki egy életen át gyűjti gonddal, kizárólag csupán a saját szakjára vonatkozó műveket, legilletékesebb e művek megválogatására és bizonyára legteljesebbé tudja tenni szakkönyvtárát. A magyar ifjabb könyvtárakat is ilyen módon kell gyarapítanunk! A strassburgi könyvtár részére megszerzett kéziratok közül megemlítendő több *Goethe*-kézirat, melyeket *Stein-Kochberg* bárótól vásároltak és *Spitta* bey híres arab kéziratgyűjteménye. Még a és füzettel, közte 732 ősnymtatvány és 785 kötet kézirat. Hetenként négyezer van nyitva.

folyton érkező ajándékok között is több egész nagy szakkönyvtár is érkezett. *Bentheim-Steinfurth* herceg egy régi kolostor könyvtárát küldte ajándékba, mely kéziratokat és régi theologiai irodalmat tartalmazott. Gróf *Blankensee-Fürks Wessenberg* diplomatának könyvtárát, *Hirzel* Salamon Lipcsében Zwingli-irodalmat tartalmazó könyvtárt ajándékoztak, érkeztek egész orvosi könyvtárak, különösen becses volt továbbá *Bethmann-Hollweg* miniszter szép könyvtára, *Fichte* tanár bölcséleti könyvtára stb.

Ilyen körülmények közt nem csoda, ha az új könyvtár oly gazdag könyvkincsre tett szert, hogy ma már a nagy Németországban harmadik helyen áll (az első a *müncheni*, a második a *berlini* udvari könyvtár) könyvei számát illetőleg. A könyvtár köteteinek száma 1872 végén mintegy 220,000-re terjedt. 1875-ben 370,892, 1880 végéig 509,842, 1885-ig 587,629, 1889-ig 680,152 kötetre emelkedett. A legutolsó kimutatás 1895-ről szól. 1895 elején, pontosan meghatározva, 749,372 kötet műből állott; ehez hozzávéve az 1895- és 1896-iki szaporodást, a könyvtár állományát mintegy 780,000 kötetre tehetjük. Érdekes és fölemlítésre méltó, hogy 1896-ban a 19,554 kötetnyi szaporodásból 7420 kötet ajándék volt. A német nemzet tehát még mindig nem feledkezett meg Strassburg könyvtáráról.

1895 november végén nyitották meg szép ünnepélyességek közt a strassburgi egyetem fényes könyvtárát s ugyanazon napon kapta meg Barack igazgató titkos tanácsossá történt kinevezését. A könyvtári épület ellen többen panaszkodtak. A strassburgi éleztapok egy része karrikatúrákat is közölt a szerintük hibás épületről. A panaszok egyrésze nevetséges volt. Azért panaszkodtak, mert *rossz* levegő van a könyvtárban. Természetes, hogy a rengeteg új épületben, melyet csupa új butorral, linoleumpadlóval rendeztek be, erős festékszag lehetett, melyet akkoriban, még 1896 elején is, nem tudtak semmiféle szellőztetéssel kiűzni. Mégis a szellőztetés használhatóságát vonták kétségbe. Hogy mennyire alap nélkül, azt igazi, szakemberek már akkor megmondták, kijelentvén, hogy ha az új festék megszárad, nem lesz rossz a levegő sem. Hogy ez tényleg igaz, magam bizonyíthatom, ki 1897 ápril havában a könyvtár több ízben tartózkodtam, levegőjét kifogástalannak találtam. A *Centralblatt für Bibliothekswesen* érdeemes szerkesztője, a jeles könyvtári szaktudós *Hartwig* az 1896. év február

végén, miután egész sereg panasz érkezett hozzá, felszólítást intézett egyik strassburgi szakemberhez, hogy nyilatkozzék az új épületről. Az illető szakfőnök az említett folyóiratban (1896. évf. 176—177. l.) megczáfolta a könyvtár épülete ellen felhozott vádak. Mindazonáltal az épületet mégis élesen bírálta meg *Schwedeler-Meyer* az *Allgemeine Zeitung* 1896. évi áprilisi számának mellékletében. A mennyiben az épület egy pár hiányáról meggyőződtem s ezek természetesen nem műszaki építési hibák, melyekhez nem értek, hanem a könyvtár használhatóságának rovására esnek, azokról alább szót teszek, de előre jelezhetem, hogy nagyon kevés ilyen hiba van; már pedig első sorban a könyvtári épület *praktikus* volta a fő. Teljesen és tökéletesen hibátlan könyvtári épület egyébiránt szintén csak annyiban lehetséges, a mennyire ember egyáltalán tud tökéletes művet létrehozni — a gáncs azonban nagyon könnyű.

A könyvtár épülete a jelenleg létező európai könyvtári épületek közt a legdíszesebbnek mondható. Strassburg városa egyik legelőkelőbbé vált terén, a császár-téren (Kaiserplatz), a nagy tér északnyugati részén, hatalmas telket ajándékozott a könyvtárnak. E telken az országos bizottság szomszédságában, közel az egyetem hatalmas központi épületéhez s az egyetemi intézetekhez, a császári új fényes palotával majdnem szemben, emelkedik a minden oldalról szabadon álló hatalmas könyvtári palota, 3320 négyszögméternyi beépített területen, olasz renaissance stílusban. Rendkívül méltóságteljes benyomást tesz az épület, melynek kellős közepét 300 négyszögméter nagyságú olvasóterem foglalja el, az épület egész magasságában, mintegy tizenhat méternyire, tetején üveges kupolával. Az épület külsejéről szólva, bár művészi vagy technikai részletes leírása nem lehet célunk, mégis meg kell említenünk, hogy homlokzatát, mely a Kaiserplatzra nyílik, igen hatásosan ékesíti egy hatalmas kettős rizalit előépítmény, földszintjén négy szögletes oszloppal (pillér), ezek fölött pedig az emeleti részen négy hatalmas joniai oszloppal. A joniai oszlopok fölött levő háromszögű párkányos mezőn a könyvnyomtatás, a fametszés, rézmetszés és a fényképészet mesterségeinek képletes alakjai láthatók. E kiszögellő középipítmény pártafalán (attikáján) két nemes szoborcsoportozat díszel, a tudományt és a művészetet ábrázolván. Az épület számos gazdag külső díszítése között

legjellemzőbb, hogy igen bőségesen használtak éremszerű domborművü arczképfeket (medaillonokat). Az épület főhomlokzatán balról Shakespeare, Calderon, Dante és Molière domborművü képei, jobbról Strassburgi Gottfried, Lessing, Goethe és Schiller képei láthatók. Az oldalhomlokzatokat a kereszténység előtt való kor, továbbá a középkor és ókor tudományát és irodalmát jelképező szoboralakok díszítik, de ezeken kívül egész sereg az említettekhez hasonló mellkép. Ott látjuk Humboldt, Descartes, Leibnitz, Kepler, Grotius Hugó, Hippokrates képeit, az épület hátsó részén Melanchton és Aquinoi Tamás képeit, majd a másik oldalon Homér, Aristoteles, Virgilius, Cicero, Erasmus és Scaliger mellképeit. Ezen kívül Elzász-Lotharingia szellemi jeleseinek mellképeit. Mindezek mellképeket *Riegger* János strassburgi szobrász készítette.

Az épület maga úgy van beosztva, hogy az igazgatási és a kezelési helyiségek az épület elő részén foglalnak helyet és — az olvasóterem, mint említők, az épület közepén áll, — elvannak különítve a könyvraktártól. Az oszlopos előcsarnokba jutva, jobbról az igazgató és titkárok, vagyis a könyvtári adminisztráció teendőit végző tisztviselők szobáiba jutunk, balról a könyvtárnokok hivatalos szobáiba érünk. Ez utóbbi oldalon van a könyvtár könyvkötője részére egy szoba. A mély-földszintben a szolgák lakásai, gépek, fűtés helyiségei vannak. Az emeleten pedig, az épület elő részén kiállítási termek vannak, ósnyomtatványok, kéziratok, díszművek, rézmetszetek részére, ugyanoda helyezték el az elzászi művek külön gyűjteményét.

A bejáráttal szemben találjuk rögtön a könyv-kikölcsönzési helyiséget, melyből egyenesen a nagy olvasóterembe lehet jutni. Igen sikerült és a lehető legkedvezőbb ez a berendezés, mert a közönség által leginkább használt helyiségek egymás mellett vannak, a könyvraktárba az olvasóteremből közvetlen be lehet jutni, az ellenőrzés is sokkal könnyebb így. Ezenkívül, a mi fontos, a könyvkiadás egy helyre van központosítva, a kikölcsönzési teremben adnak ki az olvasóterem részére is könyveket, az olvasóteremben magában csupán felügyelő hivatalnok és ellenőrzők vannak a könyvek beadására. A nagy olvasóterem az épület leg-hatalmasabb terme, ritka fényvel berendezve, márványoszlopokkal díszítve, felső világítással és három hatalmas csinos ablakon át oldalvilágítással is. Három karzat vonul egymás fölött, a terem falán a

kézikönyvtár részére. E kézikönyvtárban 33.000 kötet fér el. Az olvasóteremben nyolczvan ülőhely van. Ezek közül, nagyobb térképek részére felállítható asztalappokkal, 10 külön dolgozóhely berendezve. Az asztalokon kettős könyvpolez vonul végig. Mindenik dolgozó vagy olvasó részére 1 méter hosszú és 1.70 méter széles hely van számítva, úgy ebben az olvasóteremben, mint a folyóiratok olvasótermében. A dolgozóhelyeken szükség esetén villamos asztali lámpák világítanak. A terem cement padozatát szürke linoleum-szőnyeg vonja be. Az ilyen színű linoleum-szőnyeg a legjobbnek bizonyult.

A nagy olvasóteremből, mint említők, két oldalt a könyvraktárhoz van bejárat. Az olvasóterem túlságosan magas, rengeteg kupolája miatt. Ez okból átfütése lassan történik és a felső világítása a dolgozó asztaloknál sem érvényesül kellően, bár az olvasóterem világossága ellen semmi panasz sem lehet. Főlöszleges azonban ily nagyon magas terem. Barack titkos tanácsos igazgató úr, ki abban a szerencsében részesített, hogy személyesen kalauzolt, az olvasóteremre nézve ezt jegyezte meg: »Ha még egyszer kellene építtetnünk, alacsonyabbra csináltatnók az olvasótermet.« Az olvasóterem előtt levő kikölcsonzó helyiségből (mindig a bejáratától számítva) jobbra a katalógus-szoba következik. A katalógus díszes tölgyfa-szekrényekben, fiókokban van elhelyezve, karton lapokon, melyeket vasrudacsok tartanak a fiókokban. Az olvasóteremtől balra a folyóiratok szobája van, szintén olvasóterem.

A könyvraktárak két nyolcz-könyvemeletes oldalszárnyból és egy nyolczemeletes hátsó részből állanak. Az olvasótermet e raktárakkal ötemeletes (könyvtári emeletek) rész köti össze. A könyvemeletek átlagos magassága 2.20 méter. A szárnyépületek 8.40 méter szélességű hatalmas termek, melyeket 1.30 méter széles folyosók osztanak ketté. A kettős vas-könyvvállványok 2.30 méter tengelytávolságra vannak fölállítva, igen kényelmesen lehet köztük járni és a könyvekkel bánni. A könyvtárraktárak két oldalról kapnak világítást, világító udvarok által és mondhatom, hogy túlnyomó részük nagyon világos. A mesterséges világítást pedig villamos lámpák szolgáltatják, még pedig igen praktikus módon. Fogantyú által kézben hordozható vagy akár fölakasztható villamos lámpák vannak 4 méteres zsinórokkal. Minden második könyvszekrényben a lámpazsinór végén levő rézrudacskaival be lehet csatolni a

villamos áramba a lámpákat s így akármelyik könyvet kényelmesen meg lehet világítani a kéz által feléje tartott és teljesen tűzbiztos villamos lámpával. A vaskönyvszekrények magassága 2·15 méter, tehát a legkényelmesebben elérhetők a legfelső polczok. is. A könyvszekrények mozgatható könyvpolczokkal vannak ellátva, melyek szerkezetét *Ferenczi Zoltán* dr. *Modern könyvtárak szervezéséről* cz. művében¹ leírta, még a lakatos műhelyben látott minták után. A gyakorlatban alkalmazásuk csakugyan fényesen bevált. A könyvpolczok szabadon függenek, egy elmés, egyszerű vasbádog-akasztó segítségével vasfogsoron, melyen nagy könnyűséggel föl s alá mozzathatók. E szerkezetet *Lipman* strassburgi lakatos készítette, részben Barack utasításaival és az eddig létező könyvpolczok közt a lehető legtökéletesebb, jobbat kívánni sem kell. Az egész könyvpolczot könyveivel együtt, csekély erővel nagyon könnyen a vasfogakon föl s alá lehet emelni, szállítani, a mi tudvalevőleg igen fontos, mert ezáltal a polczok a könyvek alakja szerint szabályozhatók és a helyet tökéletesen ki lehet használni a szekrények magasságában. Minden előnye mellett e szerkezetnek hátránya nincs, *új könyvtár építésénél föltétlenül ezt a szerkezetet ajánlom.* Az új *baseli* egyetem könyvtárban is ilyen szerkezetet láttam, valami változtatással és a baseliek saját találmányuknak mondják e szerkezetet, mit a strassburgiak a prioritásnál fogva föltétlenül magukénak tartanak. A strassburgi szakkörökben az a nézet uralkodik, hogy a baseli könyvtárban egyszerűen átvették, lemásolták e szerkezetet, magukénak vallván azt mégis.

A könyvraktárak könyvemeleteinek padozata beton, áttört könyvpadozatra azért nincs szükség, mert a világítás két oldalról jön. A könyvek szállítását mind a nyolcz könyvemeleten át villamos emelőgép végzi.

Az igazgatási és könyvraktári helyiségeket gőzfűtéssel fűtik. A könyvraktárakat +10 Celsius fokig fűtik, a többi helyiségeket +20 Celsius fokig. Az olvasótermet külön légfűtéssel fűtik. A világítás, mint említettük, villamos, az átvitel a szomszédos, országos bizottmányi palotából történik. Az olvasóteremben az izzólámpákon kívül négy nagy villamos ívlámpa is van. A butorzat egyszerű, de szép, tölgyfából.

¹ Magyar Könyvszemle, 1894. évf, 229. l.

A kéziratár vasajtóval tűzmentesen van elválasztva a könyvtári raktáraktól, melyek azonban szintén tűzmentesek.

A hatalmas könyvraktárak elég helyet ígértek s adtak arra, hogy a könyveket szakok szerint lehessen elhelyezni. A könyvállomány egy igen részletes szakrendszer szerint van elhelyezve, melyet 1892 január elején állapították meg véglegesen. E szakrendszert könyomatú táblán sokszorosították, egész kis nyomtatott füzet válnék belőle, oly nagy. A következő főszakokra van osztva. *A)* Általános művek, irodalomtörténet és enciklopédiák. *B)* Bölcsélet, neveléstan, művészet. *C)* Nyelvek és írás (Filológia). *D)* Történelem, államok s azoknak egyes kora szerint felosztva, nagy részletességgel. *E)* Theologia. *F)* Jogtudomány. *G)* Államtudomány. *H)* Természettudomány. *I)* Orvostudomány. *K)* Ősnyomtatványok. *L)* Kéziratok. *M)* Alsatica. A szakrendszer százakra, mondhatni, ezerre menő alszakra oszlik.

A könyveket a szakokban betűrend szerint helyezik el, csupán leltári s illetve szerzeménykönyvi számot kapnak úgy, hogy a könyvtár maga egy nagy eleven repertorium. Az egyetemi professzoroknak és docenseknek meg van engedve, hogy a könyvtár helyiségébe menjenek, többen nem is igen használják a katalógust, hanem benn, a saját szakjukat illető könyveket nézik át. Egyéb előnye nincs is ennek a bonyolódott és óriási helyet igénylő elhelyezésnek.

A könyvek kezelése általában, a Németországban általánosan divó elvek szerint történik. Mint említettük, a strassburgi könyvtárnak is külön adminisztratív hivatalnokai vannak. A szerzeményeket a szerzeménykönyvbe igtatják és az új művet először is *szakcímjegyzék* részére másolják le, majd a betűrendes címjegyzék részére.

A nagyon is részletes szakrendszer szerint a könyveket csak is úgy lehetséges beosztani, hogy minden főszakra külön szakemberek vannak, könyvtárnokok, kik aztán felelősség mellett művelik és kezelik szakjuk irodalmát, melyek gyarapítani is kötelesek a bevásárlásokkal. A könyvtár teljesen független az egyetemtől, minden ügyét maga intézi, és a miniszterrel közvetlen érintkezik, ez is egyik oka folytonos, állandó fejlődésének, könyvbevásárlásait is szakemberei javaslatának alapján, könyvtár-tisztviselői tanácskozásokon állapítja meg.

A katalógus teremben a közönség részére rendelkezésre áll a nagy szakcímjegyzék, mely félkemény papírlapokra van írva.

Van ezenkívül alfabetikus jegyzék, szerzők szerint. Nyomtatott szakczímjegyzék nincs, az olvasóteremben elhelyezett kézikönyvtár czímjegyzékét 1895-ben kinyomtatták, a többi nyomtatásban megjelent czímjegyzéket alább, a könyvtárról szóló irodalomnál soroljuk föl.

A könyvkiadás Strassburgban a könyvtár egyik leghíresebb működése, mert általánosan elfogadott vélemény szerint a könyvek kiadásában ez a könyvtár egész Németországban legliberálisabb. Ennél nagyobb dicséret nem érhet egy könyvtárt sem. Véleményem szerint, erre még büszkébb lehet az igazgatóság, mint szép palotájára.

A strassburgi könyvtár igazgatóságának elve, a Barack által behozott szellem szerint az, hogy a könyvkiadásoknál a könyv biztonsága érdekében szükséges elővigyázatot a lehető legkevesebb mértékre, épen csak annyira szorítják, a mennyi a könyvtár könyveinek kötelességszerű megőrzésére multhatatlanul szükséges. Ezt tartom egyetemi könyvtárnál a helyes rendszernek, a könyvtár nem arra való, hogy műveit elzárja — vigye a közönség a könyveket minél nagyobb számban és csupán a pótolhatatlan műveket nem szabad kiadni. Igaz, hogy minden országban kell azután lennie egy gyűjtő könyvtárnak, mely feltétlenül megőrizzen minden művet, tehát onnan könyvet el nem lehet, ilyen a *British Museum*, a *Bibliothèque Nationale*,¹ melyeknek kötelességük a hazai irodalmat a maga egészében megőrizniök, ámde a többi könyvtárak csak adják a könyveket minél nagyobb szabadsággal. Hanem aztán az ilyen könyvtáraknál multhatatlanul szükséges egy sok ezerre menő kötetből álló kézikönyvtár, hogy az olvasó teremben szükséges általános művek kéznél legyenek mindig, egyébként is a liberalizmust a könyvtári szolgálatban csakis úgy értelmezhetem, hogy az egyáltalán *kiadható* könyvek kiadásánál kell a legnagyobb engedékenységet tanúsítani, mert ha — és ez természetes — pótolhatatlan könyvet adunk ki s az elvész, magának a könyvtár közönségének is nagy kárt okozunk.

A strassburgi könyvtárnál (bár ilyen statisztikai adatokat sehol sem tartjuk egészen megbízhatóknak), 1894-ben 28,246 egyén használt, és pedig 25,851 Strassburgban, 90,161 kötetet

¹ Magyarországon természetesen a *Nemzeti Múzeum könyvtára*.

Könyvet minden egyetemi hallgató kaphat haza és mindenki olyan, a ki az igazgatóságtól engedélyt nyer, akár valakinek (egyetemi tanárnak, strassburgi tisztviselőnek, tekintélyes polgárnak) jótállása alapján, akár pénz-biztosítékkal.

A könyvkiadás kívánatlapok útján történik, még pedig egyetlen kívánatlap van, úgy az olvasóterem részére, mint a könyvtárból való kivételre. Egy üres rovatba be kell írni, ha az olvasóteremben való használatra szükséges a mű. A kívánatlap a szokásos rovatokkal benyomtatott szelvény, két részből, a kivevőnek kétszer kell kitöltenie és e szelvények két része képezi a nyilvántartást. Könyvet egyáltalán nem vezetnek a kiadásról, hanem a beadott szelvényeket külön szerzők és kivevők szerint betűrendben megőrzik. Ugy vélem, hogy a szerzők neve szerint sokkal biztosabb könyvalakban vezetni a nyilvántartást a kiadott könyvekről. Igaz, hogy ez nagy munkát ad a könyvtárnak, mert a strassburgi rendszer szerint maga a közönség végzi a beírást, a mit így a tisztviselőnek kell végeznie, ámde oly annyira fontos, hogy a kiadott művek egy bekötött könnyebben megőrizhető könyvben legyenek, hogy ezzel szemben nem szabad tekintetbe venni a munkát, melyet ez ellenőrzési rendszer megkiván.

A könyveket rendszerint 4 hétre kölcsönzi ki. A könyvtár előcsarnokában gyűjtőszekrények vannak a kívánatlapok benyújtására, melyeket csak másnap teljesítenek, a min, a könyvtár nagy terjedelmét tekintve, nem is csodálkozom.

A könyvtár vasárnap és ünnepnapok kivételével naponként délelőtt 9—1, d. u. 2—4-ig, az egyetem szünideje alatt délelőtt 9—1-ig van nyitva. Zárva van egészen, takarítás céljából a nagyhét alatt, és augusztus hó utolsó hetében.

Az igazgatón kívül van két főkönyvtárnok, négy könyvtárnok, négy tudományos szakalkalmazott »Wissenschaftliche Hilfarbeiter« címmel, kik a tulajdonképpen való bibliografiai munkát s a szakok gyarapítására való örködést végzik.

A könyvtár évi általányáról és költségeiről fönnebb már szoltunk. A legutóbbi budget-kimutatás 1895/96. évről a következő: 56,000 márka személyi kiadás, 58,000 márka könyvekre, 10,750 márka dologi kiadás és 1200 márka az éremgyűjteményre,

melyet az emeleten levő kiállítási helyiségek egyikében helyeztek el. ¹

¹ *A könyvtárról szóló irodalom.*

a) *nyomtatásban megjelent címjegyzékek:*

Katalog d. kaiserl. Universität u. Landes-Bibliothek in Strassburg. Arabische Literatur. Verfasst. v. Dr. Julius *Euting*. 1877. 4° VI, 111 l. (Festschrift Z. 400 jähr. Jubelfeier d. Eberhard Karl Universität zu Tübingen.)

— — Hebräische, arabische, persische u. türkische Handschriften. Bearb. v. Dr. S. *Landauer*. 1881, 4° 75 l.

— — Elsass-Lothringische Handschriften und Handzeichnungen. Bearb. V. Prof. Dr. K. A. *Barack* 1895.

Katalog d. im Lesesaale aufgestellten Handbibliothek 1895.

b) *a könyvtár ismertetéséről.*

Die Neugründung d. Strassburger Bibliothek etc. am 9. Aug. 1871. Strassburg, 1871.

Hottinger. Die kaiserliche Universitäts- u. Landesbibl. in Strassburg. Ein Vortrag. Strassburg, 1872. 2. Aufl. 1875.

Klatte. Nach Zwanzig Jahren. Ein Gedenkbl. zur Geschichte d. kaiserl. Universitäts- u. Landesbibliothek in Strassburg. Strassburg, 1890.

Haussmann S. Dr. Die K. U. u. L.-Bibliothek in Strassburg. Festschrift z. Einweihung d. neuen Bibliotheksgebäudes. Strassburg, 1805. Mit Abbild.

Strassburg u. seine Bauten. Herausgeg. v. dem Architekten-u. Ingenieurverein für Elsass-Lothringen. Strassburg, 1894.

List. W. Übersiedelung d. K. U. u. L.-B. in Strassb. in d. Neuban. Centralblatt f. Bibliothekswiss. XIII. Jahrg. 1896.

Ferenczi Zoltán idézett műve. (Külön kiadás.) Budapest, 1895.